

EKŞİ SÖZLÜK: “FORMAT” SÖZLÜKÇÜLERİ GÖZETLİYOR

Sourtimes: “Format” Is Watching (S)Users

Aslı UÇAR*

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye'nin en büyük İnternet topluluklarından biri olan Ekşi Sözlük'ün sosyo-politik önemi tartışılmıştır. 60.000'den fazla kayıtlı kullanıcı ve 10.000'den fazla yazarı olan Ekşi Sözlük sitesi, ilk bakışta çeşitli fikirlere yer veren demokratik ve çok sesli bir platform görüntüsü çizer. Başlangıç ve sonu olmayan, doğrusal olmayan, bağlantılar (linkler) üzerinden işleyen, alt metinlerin yuğulmasından oluşan devasa bir metin olan ekşi sözlüğün heterojen biçimi, çoğulcu ve muhalif enerjileri de barındırması gibi görünmektedir. Ancak, bu kolektif metnin folklorik işmasına ve kültürel üretim tarzına daha yakından bakıldığında, topluluğun hiyerarşık örgütlenmesinin çoğulcu ve muhalif enerjileri büyük ölçüde kısıtladığı ortaya çıkar. Sitenin “formatı” metin üretiminin kurallarını belirler. Kurallara uygunluk, site içindeki “moderatörler” ve gammazlar tarafından denetlenir. Sonuç olarak, site yazarları moderatörlerin, gammazların ve de diğer yazarların sıkı gözetimindedirler. Bu biçimsel gereklilikler, ilk bakışta masum iç düzenlemeler gibi görünmektedir. Ancak, siteden atılma ve girilen maddelerin silinme oranlarının yüksekliği bu “içsel düzenlemeleirin” mahiyeti hakkında şüpheler uyardırmaktadır. Silinme ve atılma oranlarının yüksekliği site içi hegemonik iktidar ilişkilerinin bu kolektif ve folklorik metnin üretiminde oynadığı kilit role işaret eder.

Anahtar Kelimeler

Folklorik işra, kültürel üretim tarzı, hegemonik iktidar ilişkileri.

ABSTRACT

In that study, I discussed the socio-political importance of Ekşi Sözlük (www.sourtimes.org), which is one of the largest internet communities in Turkey. At first glance, Ekşi Sözlük, a web site which has more than 60.000 official users and more than 10.000 writers, would appear like a democratic and polyphonic platform displaying variety of opinions and ideas. This giant and non-linear text, which has no beginning and end, works through links and accumulation of sub-texts has a heterogeneous form which seems to include pluralistic and subversive energies. However, a closer look to the folkloric performance and cultural production mode of this collective text would reveal that hierarchical organization of the community restrains plurality of views and potential subversive energies to a great extent. So-called “format” of the website sets the rules for the production of texts. Conformity to these rules has been supervised by inside “moderators” and “informers”. As a result, the writers of the website are under close surveillance of moderators, informers and other writers as well. These formal requirements and procedures of the website might seem like innocuous internal regulations. Nevertheless, high rates of “erased entries” and “expelled writers” arouse suspicions about the scope of these “internal regulations”. The high rates of erasure and expulsion suggest that hegemonic power relations play a pivotal role in the production of that collective and folkloric text.

Key Words

Folkloric performance, cultural production mode, hegemonic power relations.

Halk bilgisi anlamına gelen folklor terimini ilk kez William J. Thoms 1846'da “Folklor” başlıklı yazısında önermiştir. Thoms, bu yazısında “popüler antikitelere” veya “popüler edebiyat” terimleri yerine “edebiyattan öte bir bilim dalı” olarak folklor terimini önermektedir (13). Folklor teriminin köke-

ninde yatan “popüler” olma hâlinin vurgulanması, folkloru geçmiş kültürlere ve kırsal kesime ait dommuş bir olgu olmaktan kurtarır. Günümüzde halk bilimi çalışmaları, sadece geçmişteki masal, destan, mit gibi popüler anlatı kalıplarını değil, çağdaş kent yaşamındaki “popüler kùltür”e ait yeni oluşumları da ele

* Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi.

almaktadır. Türkiye’de çağdaş kent yaşamına baktığımızda, 66.880 toplam kullanıcısı, 36.231 kayıtlı okuru ve 10.932 yazarıyla, ekşi sözlük kullanıcılarının geniş bir kültürel bir grup oluşturduğu ve bu geniş kültürel grup tarafından kolektif olarak üretilen ve tüketilen ekşi sözlüğün sanal bir folklorik metin olduğu söylenebilir.

Sözlükçüleri veya ekşi sözlük terminolojisiyle söylenirse “suser” leri birleştiren en temel etkenler dil ve eğitimidir. Sözlükçülerin İngilizce, Türkçe, uyduruk Türkçe, uyduruk İngilizce karışımı kendilerine özgü bir dilleri ve terminolojileri vardır. Örneğin yukarıda belirttiğim “suser” sözcüğü, sözlük kullanıcısı anlamında olup Türkçe “sözlük” ve İngilizce “user” (kullanıcı) sözcükleri birleştirilerek türetilmiştir. “Şey” veya “falan filan” anlamında sıklıkla kullanılan “hede hodo”, “yeter be” anlamında kullanılan “eeh eytere bea” gibi sözcük kalıpları ve sözcükler de “ekşi sözlük dili”ne aittir. Sözlük maddesi yerine genellikle İngilizce “entry” sözcüğü kullanılmaktadır. Örnekler çoğaltılabilir, ancak İngilizce-Türkçe karışımı bu dil, ortak olan diğer etmenin de altını çizmektedir. Ekşi sözlük kullanıcılarının büyük çoğunluğu üniversitede İngilizce eğitim görmüş veya görmekte olan gençlerdir. Sitenin istatistikler sayfasında yer alan, sözlük kullanıcıların yaş dağılımı tablosuna baktığımızda, 32.862 kullanıcının “üniversite gençliği (18-25)” kategorisi altında yer aldığını görürüz.

Sözlük kullanıcıları topluluğu, kayıtlı okurlar, yazarlar, çaylaklar, onay bekleyen çaylaklar, gammazlar, moderatörler ve praetörlerden oluşmuş geniş bir gruptur. 22 Mayıs 2006 tarihi itibarıyla sözlük kullanıcılarının dağılımı sitenin “genel istatistikler” bölümünde şöyle yer alır:

3.	<u>toplam kullanıcı</u>	66880
4.	<u>kayıtlı okur</u>	36231
5.	<u>çaylak</u>	725

6.	<u>onay bekleyen cavlak</u>	38
7.	<u>kayıp</u>	238
8.	<u>yazar</u>	10932
9.	<u>gammaz</u>	824
10.	<u>moderator</u>	8
11.	<u>praetör</u>	6
12.	<u>diğer</u>	18152

Yukarıdaki tabloda “diğer” kategorisi altında gösterilen, ancak toplam kullanıcı adedine dahil edilmiş görünen kişiler sözlükten atılmış yazarlardır. Ekşi sözlük kültürel grubu, kendi içinde hiyerarşik bir yapılanma göstermektedir. Moderatörler sitenin otoriteleri ve düzenleyicileridir; girilmiş maddeleri silme, çaylakları yazar yapma, yazarları siteden atma gibi yetkelere sahiptirler. Gammazlar grubu ise moderatörlere silinmesi gereken maddeleri haber veren yazarlardır. Ayrıca, yazarlar içinde gammazlar grubuna girmeyen ispiyoncular da bulunmaktadır. Yazarlar, belli bir “çaylaklık” evresi geçirdikten sonra, ekşi sözlük otoriteleri tarafından yazılığa kabul edilirler. Bu kültürel topluluk geleneksel olarak “ekşi sözlük zirvesi” düzenleyerek bir araya gelir. Belli bir hiyerarşiye, geleneklere, kurumlara, ortak kültürel kodlara, ortak bir dile sahip bu kültürel topluluğun “ekşi sözlük” adı altında ürettiği folklorik metinlerin sosyopolitik önemi nedir?

William S. Fox, “Folklor ve Fakelore: Bazı Sosyolojik Düşünceler” adlı yazısında, folklorcuları ele aldıkları kültürel malzemelerin sosyo-politik önemine ilgi göstermemekle eleştirir. Fox’a göre folklor “toplumsal düzene dolaylı ya da örtük yoldan meydan ok[ur]” (40). José E. Limon da 1983’te yayımladığı “Batı Marksizmi ve Folklor” makalesinde Fox’un bu konuda attığı ilk adıma rağmen halk biliminde Marksist yaklaşımların yokluğuna dikkati çekerek Marksist folklorculuk için bir taslak sunmuştur. Limon, yazısında “Batı Marksizmi” geleneği olarak adlandıran Frankfurt Okulu, Gramscil Geleneği, E. P.

Thompson ve Raymond Williams'ın folklorla ilişkin yaklaşımlarını ve "folklorun doğuştan muhalif olduğu" tezini tartışmıştır. Limon'a göre Batı Marksistleri "folkloru, temel karakteri devlet kapitalizminin egemen toplum düzenine, doğası gereği şu ya da bu şekilde muhalif olan kolektif davranışlar olarak görürler" (205). Limon, Frankfurt Okulu ve Gramscigil geleneğin folklorun hegemonik toplumsal düzenin baskısı altında "çöküş" sürecinde bir kültürel alan olduğu yönündeki kötümser tezine karşı çıkar. Raymond Williams'ın ortaya attığı "doğmakta olan" karşı hegemonik pratikler olasılığını takip eder (221). Folklorun hegemonik iktidar pratiklerini baskısı altında çöktüğünü reddetse de, Dundes'in folklorun sağlıklı olduğuna ilişkin iyimser tezini de kabul etmeyecek, "doğmakta olan" muhalif kültürel pratikler üzerinde vurgu yapar. Limon, halk bilimi çalışmaları ve Marksist yaklaşımın bir sentezini yaparak folklorun muhalif niteliğinin içerdiğinden kaynaklanmadığını, folklorik icra ediminin kendisinde bulunduğunu iddia eder (229).

Ekşi sözlük, her şeyden önce kolektif olarak üretilen sanal bir metindir. Ekşi sözlükteki folklorik performansı belirleyen en temel öge bu metinlerin kültürel üretim biçimidir. Çok-yazarlı olan bu metin kolektif bir şekilde üretildiğinden dolayı, ilk bakışta çoksesli, demokratik ve özgürleştirici bir platform görüntüsü çizer. Örneğin, Enver Kubilay Yüksel "İnternet Demokrasisi ya da Ekşi Sözlük" adlı yazısında, ekşi sözlüğü binlerce yazarı ve konu çeşitliliğiyle "demokratik vurgusu ağır basan bir oluşum" olarak nitelendirir (<http://www.radikal.com.tr/>). 1999'dan beri mevcut olan ve ortaklaşa gerçekleştiren bu kültürel pratik, ilk bakışta hegemonik toplumsal yapılanmalara alternatif ve muhalif bir potansiyeli içerir gibi durmaktadır. Başlangıcı ve sonu olmayan, doğrusal olmayan, merkezî olmayan, bağlantılar (linkler) üzerinden işleyen, alt

metinlerin yığılmasından oluşan devasa bir metin olan ekşi sözlüğün heterojen ve çoklu biçimi, özgürleştirici ve demokratik vurgusuyla muhalif enerjileri de barındırmış gibi görünmektedir.

Her ne kadar ekşi-sözlüğün kolektif üretim biçimi muhalif bir potansiyel vaat etse de, daha yakından bakıldığında bu potansiyele ket vurulduğu görülür. "Sözlük formatına" uymayan yazarlar, sözlükçülerin deyimleriyle siteden "uçururlar", ve "sözlük formatına" uymayan maddeler sözlükten "silinir". Gene ilk bakışta, bu "uçurulma" ve "silme" edimleri, sözlüğün gönüllü ve masum bir özdenetim mekanizması gibi görünür. Yüksel, yazısında "[k]endi kendine gelişen gönüllü otokontrol mekanizması[nı], siteye olan bağlılıklarından dolayı tüm üyelerin esnek kurallara uyması ve hâlihazırda üye alımlarıyla giderek büyümesi Türkiye şartlarında demokratik bir oluşumun varlığına duyulan ihtiyacın kaçınılmaz sonucu" olarak değerlendirir (<http://www.radikal.com.tr/>). Gene ilk bakışta, bu özdenetim mekanizması formatı yanlış girilmiş maddeleri silmeye yarayan masum bir mekanizma gibi görünmektedir. Ancak ekşi sözlükte yer alan istatistiklere bakıldığında, 22 Mayıs 2006 tarihi itibarıyla sözlükte toplam 5.729.790 madde yer almaktadır, silinen madde toplamı ise 3.839.906'dır (<http://sozluk.sourtimes.org/>). Yani, siteye girilen toplam 9.560.538 maddenin %40'ına tekabül eden kısmı "silinmiştir". Girilen maddelerin % 40'ı ekşi sözlük gözetiminden geçememiş veya yazarlar kendi beğenmedikleri maddeleri silmişlerdir. Bu yüksek silinme oranı, masum ve formatsal bir özdenetim mekanizmasından daha ötesine işaret etmektedir.

Ekşi sözlükteki kültürel üretim biçimini belirleyen öge "sözlük formatı"dır. Silinmiş maddeler düşüldüğünde, iki olasılık ortaya çıkmaktadır ya yazarlar beğenmedikleri maddeleri kendiliklerinden silmektedir, ya büyük çoğunluğu

üniversiteli gençlerin oluşturduğu yazarlar "sözlük formatı"nın ne olduğunu anlayamamıştır, ya da sözlükteki denetim ve iktidar mekanizmaları bulanık bir "sözlük formatı" söylemi altında bu maddeleri silmektedir. "Sözlük formatı"nın ne olduğuna baktığımızda, "sözlük formatı" başlığı altında moderatörlerden biri olan armonipolisi rumuzlu kişinin yazdığı bir madde şöyledir:

17.04.2003 02:21 armonipolisi -> *****: Sözlük formatı şudur; normalde bir sözlükte (her ne kadar ekşi sözlük normal bir sözlük olmasa da...) tanım vardır. ekşi sözlük'te buna ek olarak örnek de eklenmiştir. bu yüzden entrylerde en azından bir tanım ya da bir örnek yazılması beklenir. Başlık soru şeklindeyse cevap olarak entry yazmak ya da başlık yarım kalmış bir cümleyse devamını entry olarak yazmak sözlük formatına aykırı şeylerdir.

örneğin; saat 12 olsa 1. taksim'e giderdik (ali 12.12.2002, 12:21) hatalı bir entry iken, 2. saatin 12 olmasını isteyen kişinin söylediği söz. (veli 12.12.2002, 12:22) legal bir entrydir. (<http://sozluk.sourtimes.org/>)¹

Bu tanıma göre sözlük formatının temeli girilen maddelerin bir tanım oluşturması veya bir örnek vermesidir. "Sözlük formatı" veya "hatalı entry örnekleri" maddelerinde daha çok biçimsel kuralları çığneyen örnekler verilir. Bu iki başlık altında verilen bir tek madde içeriğe yönelik bir sansürü içerir. O da, bir moderatör olan "akanabe" rumuzlu kişinin verdiği "bebek sıklamak" örneğidir. Akanabe, bu başlığın kendisi tarafından silindiğini ve buna benzer aşırı iğrenç başlıkların sözlük formatına uygun olmayacağını belirtmektedir.

Siteden sözlük formatına uymayan maddelerin silinmesinin yanı sıra, site yazarları çeşitli nedenlerle "uçurulmaktadır". Sitede içinde efsane hâline gelmiş, sitenin kurucusu ve sahibi olan SSG rumuzlu kişi, "yazarların uçurulma

nedenleri" başlığı altında şu nedenleri sıralamaktadır:

-sözlük formatında entry girmeyi başaramadığının göstergesi entryler silsilesi. (bkz: [hatalı entry örnekleri](#))- T.C. yasalarının suç teşkil etme potansiyeline sahip her türlü entry.. (bkz: [götürülme girecek entryler](#))- başka bir sözlük yazarına hakaret.- anket doldurmaktan öteye gitmeyen sözlük anlayışı.. (en güzel notalar, süper futbolcular, hayvan kaleciler, icqda yaşanan en şahane anlar etc)- gerek yeni başlıklarda gerek entrylerde olsun sözlüğü çöplüğe çevirecek ölçüde daimi gözlenmiş özensizlik.. (bkz: [aramaya üsenmek](#)) (bkz: [okumaya üsenmek](#)) bunun dışında sözlüğün her sabah gecirdiği otomatik bakım sistemi bir kaç sebepten dolayı kullanıcıları otomatik uçurmaktadır. bunlar:- başvurduktan sonraki 7 gün içinde hic entry girmemiş çaylaklar.. (en az 1 entry girmiş olmak kalmak için yeterlidir)- başvurduktan sonra 10 entry limitine 1 ay boyunca ulaşamamış çaylaklar (<http://sozluk.sourtimes.org/>)

Sitenin "Genel İstatistikler" bölümünde yer alan "diğer" kategorisi, yine SSG rumuzlu kişinin belirttiğine göre "merhum, uçmuş, banlanmış, gazi ve hamile yazarları barındıran [bir] kategori[dir]" ("diğer" başlığı, <http://sozluk.sourtimes.org/>). 22 Mayıs 2006 itibarıyla site istatistiklerine göre 18.152 adet yazar "diğer" kategorisinde yer almaktadır yani siteden "uçurulmuştur". Şu noktayı da göz önünde bulundurmak gerekir ki, sitenin verdiği bu istatistikler güvenilir olmayabilir. Ancak, "uçurulan 15.000 yazar", "uçan uçar kalan sağlar bizimdir" gibi başlıklar altında yer alan maddelerde istatistikleri doğrular niteliktedir. Sitede bütün madde başlıklarının altında "Bu sitede yazılanların hiçbirisi doğru değildir" şeklinde site uyarısı çıksa da, "uçurulma" olaylarının basma da yansıması bunun bir site gerçekliği olduğuna ortaya koymaktadır. Evren Altınkaş, Ra-

dikal2'de 3 Nisan 2005'te çıkan "Küçük Türkiye, Ekşi Sözlük" adlı yazısında bir siteden atılmış bir yazar olarak bu durumu dile getirmektedir (<http://www.radikal.com.tr>). Her ne kadar, Evren Altınkaş'ın hangi sebeplerden dolayı siteden "uçurulduğu" tartışmaya açık olsa da, sitedeki "uçurulma" ve "silinme" olaylarının yaygınlığı ortadadır.

Sitedeki mevcut yazarların neredeyse iki katına karşılık gelen 18.152 yazarın sadece sözlük formatına uymadıkları, hakaret ettikleri ve T.C. kanunlarına uymayan maddeler girdikleri için siteden atıldıklarına inanmak güçtür. Silinen maddelerin "formata" uymaması veya aşırı derecede iğrenç ve kabul edilemeyecek şeyleri içeriyor olması biraz düşük bir ihtimal gibi görünmektedir. "Silme" ve "uçurma" olaylarının yaygın uygulanışı, bu durumun masum bir format meselesi olmadığını, ekşi sözlüğün kendi içinde oluşan hegemonik iktidar pratiklerinin uyguladığı keyfi bir disiplin tekniği olduğunu düşündürmektedir. Yine "sözlük formatı" başlığı altında "yaqari" rumuzlu adlı kişi, sözlüğün içinden biraz karışık bir dille de olsa "formatın" taşıdığı bu gerçeği şöyle dile getirir:

Sözlüğün bürokratik labirentinin haritası. [...] devlet dairesinde 3.5 saat bekleyip hiçbir sonuç alamama durumunun kamusal sözlük alanındaki paraleli, kimsenin hakkında en ufak bir tanım veremeyeceği, kısıtlı örneklerle kabaca tanımlanabilen değişken ve baştansağma bulutumsu. sınırları belirli tüzüklerle belirlendiği varsayılan ve bu çerçevede moderatörlük gibi panoptik unsurlarla kontrol altında tutulmaya çalışılan [...] kendi duvarlarını ve izleniyor olma hissini(fotoğraflar, zirveler, beğenilenler, zamanının ötesinde olanlar) ve ihtiyacı olduğu ilgili mekanizmalarını zamanla güçlendiren [...] oluşum.

Ayrıca, sözlükte ekşi müze adı altına yer alan bölümde, bazı yazarlar "capture" (yakalamaca) oyunu oynamakta ve

sözlükte silinecek madde avcılığına çıkmaktadır. Aynı zamanda yazarlar birbirlerine girdikleri maddeleri değiştirmeleri için “ayar” vermekte ve girilen maddeler puanlanmaktadır. Ekşi sözlüğün oluşumunu belirleyen iç ve dış gözetime tabi kültürel üretim süreci sözlüğün demokratik yapısını da muhalif potansiyelini de zedelemektedir.

Sonuç olarak, ekşi sözlüğün demokratik, çoksesli ve heterojen görüntüsünün altında yatan “format” gerçeği, George Orwell’in 1984 romanındaki Büyük Birader gibi sözlükteki kültürel üretim pratiklerini gözetlemekte, yazarları “formatlamakta” ve formatlanamayan yazarları da uçurmaktadır. Moderatörlerin, gammazların ve ispiyoncuların gözetimine tabi bu yarı-totaliter kültürel üretim sürecinde, başlıklar ve maddeler silinmekte, yazarlar “buharlaştırılmaktadır”. Yeni doğmuş olan bu kolektif pratik, hegemonik iktidar ilişkilerine muhalif bir ortam yaratmaktan çok, kendi içinde bu ilişkileri yeniden üretiyor gibi durmaktadır.

Notlar

¹ Sitede yer alan metinlerin çoğunda Türkçe karakter kullanılmamaktadır. Yapılan alıntılarda karakterler Türkçeleştirilmiştir. Ancak metinlerdeki yazım yanlışları düzeltilmemiştir.

Kaynakça

Limon, José E. “Batı Marksizmi ve Folklor”. Çev. Necdet Hasgül. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. Ankara: Geleneksel Yayınları, 2005, 204-33.

Fox, William S. “Folklor ve Fakelore: Bazı Sosyolojik Düşünceler”. Çev. Tolga Tanyel.

Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2. Ankara: Geleneksel Yayınları, 2005, 33-51.

Öğüz, M. Öcal ve Selcan Gürçayır haz. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. Ankara: Geleneksel Yayınları, 2005.

Thoms, William J ve Richard M. Dorson, William John Thoms’un Folklor Başlıklı Yazısı”. Çev. Serpil Aygün Cengiz, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. Ankara: Geleneksel Yayınları, 2005, 9-16.

Yüksel, Enver K. “İnternet Demokrasisi ya da Ekşi Sözlük”. 5 Eylül 2004. <<http://www.radiikal.com.tr/>>